

CONTENTS

LECTORI SALUTEM!

KRISZTIÁN KOVÁCS

STUDIES

- ÁRON NÉMETH – “I am peace...” (Ps. 120:7)
The notion of *šālôm* and its anthropological aspects in the Old Testament 9
VIKTOR KÓKAI NAGY – „Homo imago Dei” in the Works of Philon of Alexandria 22

LECTURES

- HANS-PETER GROSSHANS – Protestant Church in the Modern Age: Sociological and systematic theological approaches 33
IMRE PERES – The role of virtues in Greek eschatology 46

PHD STUDENT RESEARCHERS

- ESZTER HERBÁLY – Leadership in books of the Old Testament 58
ALEXANDRA MIKÓ-PRÉM – A Summary and Preliminary Evaluation of John Butosi’s Theology 74
LAIOS BODNÁR – A Szekler from Transylvania –
A Liberal Theologian, Albert Kovács’ Life and Work 86

REVIEWS

- JONATHÁN BOZSOKY – Imre Peres: The apocalyptic church: The strife of the seven churches of Asia Minor in the stream of heterodoxy and apocalypsisation 102
PERES IMRE – Jan N. Bremmer: The rise and fall of the afterlife 106

CONFERENCE

- TÜNDE BETTINA NAGY – The birth of the soul – as seen from here and from the afterlife –
A report from the 10th Patmosz conference 109

AUTHORS

111

LECTORI SALUTEM!

A teológia mint Istenről szóló tudomány a kezdetektől fogva egyaránt beszélt a teremtő mellett a teremtményről, az Isten mellett magáról az emberről is. Az, hogy az ember mindig számolt önmaga létének teológiai meghatározásával, nem az istenközpontúság prioritását kérdőjelezte meg, hanem relevánssá tette magát a teológiát az ember számára. Az antropológia, az emberről szóló tanítás így a teológia elengedhetetlen kiegészítője lett, amely nélkül szinte lehetetlen hitelen beszélni magáról a teológiáról. S nem csupán arról van szó, hogy a klasszikus dogmatikai rendszereknek szerves részét képezi az antropológia mint teológiai részdiszciplína, hanem arról, hogy már eleve az Istenről szóló beszéd egy bizonyos antropológiát tükröz, s minden Istenről szóló beszéd egy bizonyos emberről szóló felfogást, elképzelést feltételez. Az emberről szóló tanítás a keresztyén teológia számára egyértelmű, hiszen egyrészt végigvonul a Szentíráson, s az adott bibliai könyvek sajátos emberről szóló tanítással bírnak, másrészt a különböző teológiatörténeti korok is más-más szempontból fókuszálnak az emberre, az emberről szóló, zsidó-keresztyén hagyományokon tájékozódó tanításokra s magára az Isten-ember kapcsolatra. Ezzel szinte párhuzamosan a társadalom, közegház, az etikai tájékozódás is feltételez egy másfajta emberképet, amit a teoló-

gia előbb vagy utóbb értékkel, reflektál. A teológia számára mindig nagy kihívás, hogy a maga sajátos üzenetének megfogalmazásakor legyen figyelemmel és tekintettel a kor emberképére, s így Isten képére is. S ez mindig kritikuss megszólalást igényel, amely az embert az Isten és ember közötti kapcsolat teológiai összefüggésének keretén belül szemléli és ábrázolja.

Különösen most, a pandémia idején erősödik fel a kérdés, hogy mit is jelent a teremtettség, az embervolt, az istenképűség. Hogyan realizálódik az Isten és ember közötti kapcsolat a mindennapokban, amikor a betegség, a kór, a krízis a mindennapok tapasztalatává vált. Hiszen a keresztyén ember is válaszokat keres, de legalábbis értelmezni szeretné az őt körülvevő valóságot, sok esetben megrázó tapasztalatot.

A Studia jelen száma jöllehet nem tematikusan, de mégis érintőlegesen és közvetett módon foglalkozik az antropológia kérdésével, s ezt a témát mindenekelőtt két tanulmányon keresztül szövegezte meg (*Németh Áron – „Én béke vagyok...”*. Az *Ószövetség sálóm fogalma és annak antropológiai vonatkozásai*; *Kókai Nagy Viktor – Az ember istenképűsége Alexandriai Philónnál*). A református etikai tájékozódásban talán kisebb szerep jut az erénytanak, ezért Peres Imre most publikált tanulmánya, amely az erények görög eszkatológiában betöltött szerepére fókuszál,

értékes hozzájárulás ehhez a kevésbé megszólaltatott témához (*Az erények szerepe a görög eszkatológiában*). Egy más szempontból, de mégis aktuális üzenettel bír *Hans-Peter Grosshans*, a münsteri Westfälische Wilhelms-Universität professzora előadásának fordítása, amelyet az Erasmus oktatói mobilitás keretében tartott egyetemünkön „*Protestáns egyház a modern korban*” címmel még 2019 tavaszán. Az előadás sok ponton számol az egyház üzenetének megváltozott befogadó közegével, a társadalom összetételével, így közvetve segít egy sajátosan keresztyén szemszögből értelmezett és láttatott kortárs antropológia kontúrjainak megrajzolásában.

Mint a legutóbbi lapszámokban is megfigyelhető volt, folyóiratunk fontosnak tartja, hogy egyetemünk doktoranduszainak publikálási lehetőséget biztosítson, s ezzel együtt egyfajta belépést engedjen a tudományos munka világába. A mostani számban három tanulmány kerül közlésre, amelyből az egyik a Bütösi János Alapítvány díjazott pályatétele, s egyetemünk egykori oktatójának állít emléket (*Mikó-Prém Alexandra – Bütösi János teológiai gondolkodásának foglalatja és előzetes értékelése*). Egy másik írás az ószövetségi tudományterületről származik, s a vezetés bibliai-teológiai alapjait tárja fel (*Herbály Eszter – Egyéni és közösségi vezetés az Ószövetség egyes irataiban*). A harma-

dik cikk pedig egy izgalmas teológia-történeti kuriózumot ígér az érdeklődők számára (*Bodnár Lajos – Egy mezősegi széky, Kovács Albert liberális teológus és politikus életútja*).

A könyvajánlók rovatban egyetemünk egyik legújabb kiadványáról (*Peres Imre: Az apokaliptikus egyház. Hét kis-ázsiai gyülekezet küzdelme a tévelygések és apokaliptizálódás sodrában*), illetve egy angol nyelvű munkáról (*Jan N. Bremmer: The rise and fall of the afterlife*) olvashatunk recenziót, amelyek reménység szerint felkeltik olvasóink érdeklődését. Végül pedig intézményünk legutóbbi nemzetközi konferenciájáról olvashatunk rövid beszámolót, s egyben visszatekintést az elmúlt évek eredményes szakmai munkájáról (*Nagy Bettina Tünde – A lélek születése – innen és a túlvilágról nézve. Beszámoló a jubileumi Patmosz-konferenciáról*).

A teológia mindig egy sajátos szemszögből szólal meg. S ez nem más, mint amikor az ember közvetve vagy közvetlenül, de az Istenről beszél, vagy az Istennel összefüggésben beszél önmagáról. Bízunk benne, hogy folyóiratunk jelen száma hozzáad valamit ehhez a felelősségteljes megszólaláshoz! Illesse köszönet számunk szerzőit, s legyen áldás a további közös gondolkodáson!

2020. decemberében

Kovács Krisztián

TANULMÁNYOK

NÉMETH ÁRON

„Én béke vagyok...” (Zsolt 120,7) Az Ószövetség sálóm fogalma és annak antropológiai vonatkozásai

ABSTRACT

Im Alten Testament begegnet das Substantiv šālôm insgesamt 273-mal, und gilt als wichtiger theologischer Begriff in vielen Kontexten. Das hebräische Wort šālôm ist verschiedentlich Gegenstand von Untersuchungen in der alttestamentlichen Wissenschaft. Vorwiegend findet man philologische und biblisch-theologische Studien, welche die Etymologie und den Inhalt des Begriffs behandeln. Untersuchungen aber, die den hebräischen šālôm-Begriff aus der Perspektive der alttestamentlichen Anthropologie besprechen, stehen noch aus. Die relevanten Monographien und Studien im Bereich der alttestamentlichen Anthropologie behandeln diesen Begriff nur sehr marginal, oder gar nicht. Die vorliegende Studie stellt die Frage, ob und inwiefern šālôm als anthropologischer Grundbegriff betrachtet werden kann, und versucht es in den heutigen anthropologischen Diskurs über den 'ganzen Menschen' einzubringen. Unsere Analyse hofft aufgewiesen zu haben, welche Bedeutung šālôm auf der vitalen, personalen, sozialen und transzendentalen Ebene der menschlichen Existenz im alttestamentlichen Denken besitzt.

1. Előzetes megjegyzések az ember egészlegességéről

Az ószövetségi antropológia mára már egyértelműen feladta a dichotóm (test–lélek) és trichotóm (test–lélek–szellem) emberképeket, és abból indul ki, hogy az Ószövetség egy „egészleges ember”-t tart szem előtt. A „test és lélek” vagy az „értelem és érzelem” dualizmusok helyett a vizsgálat középpontjába a „személy” került, aki nem különálló részek kombinációja, hanem egy „megtestesült szubjektivitás”. Az embernek nem teste van, hanem az ember test, nem lelke van, hanem az ember lélek, érzékei és érzelmei nem benne (a testében, agyában, szívében) rejtőznek, hanem az ember érez és érzékel. A héber Ószövetség legalapvetőbb antropológiai fogalmai (*bászár* 'test'; *léb* 'szív'; *ru^{ah}* 'szellem'; *nefes* 'lélek') nem komponensei az embernek, hanem az egész embert kifejező aspektusokként értelmezhetőek.¹

Az egész ember a különböző aspektusok mentén többféle síkon megközelíthető. Matthias Krieg négy ilyen síkot, négyféle emberi viszonyulást különböztet meg: vitális, perszonális, szociális és transzcendens síkot.² Az egészlegesség a vitális síkon a test–lélek egységet, az ember önmagához való viszonyát jelenti, a perszonális

¹ BESTER: Körperbilder, 7–14; JANOWSKI: Konfliktgespräche, 44; U⁶: Der „ganze Mensch”, 9–10; U⁶: Koordinaten, 11–22.

² KRIEG: Leiblichkeit, 15–20.